

Ба Шурои диссертациони 6D/КОА-079
назди Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

ТАҚРИЗ

**ба автореферати диссертатсияи Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзӯи
«Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии
Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз
рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ**

Масъалаи сиёсати гендерӣ аз мураккабтарин ва ҳамзамон аз муҳимтарин мавзӯҳои иҷтимоиву фарҳангии замони муосир ба ҳисоб меравад. Дар асри ҷаҳонишавӣ ва тағйироти босуръати арзишҳо, баррасии ҷойгоҳ, нақш ва ҳувияти зан дар низоми иҷтимоӣ танҳо масъалаи баробарии ҳуқуқӣ нест, балки масъалаи фаҳмиши нави инсон, фарҳанг ва адолат аст. Пайдоиш ва таҳаввули мафҳуми «гендер» нишон медиҳад, ки на танҳо ҷинсият (биологӣ), балки омилҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсӣ дар шаклгирии нақши зан ва мард дар ҷомеа таъсири амиқ доранд.

Дар доираи таҳқиқоти муосири иҷтимоӣ, гендер ба унвони як сохтори иҷтимоӣ баррасӣ мешавад, ки муносибатҳои қудрат, дастрасӣ ба захираҳо ва имкониятҳои баробарро миёни занон ва мардон муайян мекунад. Аз ин лиҳоз, ҷойгоҳи зан дар ҷомеа дигар танҳо бо ченакҳои суннатӣ ё нақши хонаводагӣ муайян намешавад, балки ҳамчун унсури ғайрӣ, эҷодкор ва сиёсӣ дар сохтмони ҷомеаи адолатпарвар мавриди таҳлил қарор мегирад.

Бо вучуди пешрафтҳои назаррас дар соҳаи таъмини баробарии ҷинсӣ, то ҳол дар бисёре аз кишварҳо, аз ҷумла дар ҷомеаҳои анъанавӣ, занон бо монеаҳои фарҳангӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ рӯ ба рӯянд. Аз ин рӯ, таҳқиқ ва баррасии илмӣ кори диссертатсияи Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзӯи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»

барои дарёфти роҳҳои таъмини баробарӣ, афзоиши маърифати иҷтимоӣ ва таҳкими адолати иҷтимоӣ аҳамияти вижа дорад.

Аз андешаи диссертант муҳимияти омӯзиши сиёсати давлатии гендерии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марҳилаи ҳозира бо дар раванди ташаккули муносибатҳои демокративу дунявӣ қарор доштани Тоҷикистон, бо имкони ба таври мустақилона муайян кардани самтҳои сиёсати гендерӣ, бо таҳкими муносибатҳои гендерӣ, татбиқи баробарии гендерӣ ва танзими ҳуқуқиву маъмурии он дар соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва ғайра вобаста аст.

Дар автореферати диссертатсия мақсади таҳқиқот бо муайян намудани хусусиятҳои асосӣ ва самтҳои татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад. Вазифаҳои таҳқиқот дар аз таҳқиқи масъалаҳои муносибатҳои гендерӣ ва тамоюлҳои инкишофи он; муайян намудани ҷанбаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи сиёсати гендерӣ; таҳқиқи заминаҳои амалии татбиқи сиёсати гендерӣ дар замони муосир; муайян намудани заминаҳои асосии ташаккули сиёсати гендерӣ дар Тоҷикистон, баррасии сиёсати гендерӣ ва асосҳои ҳуқуқии татбиқи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ошкор сохтани татбиқи институтсионалии сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муайян намудани дурнамои инкишофи он бармеоянд.

Дар наwgонии диссертатсия ба андешаи диссертант сиёсати гендерии давлатӣ бояд ҳамчун фаъолияти мақомоти давлатӣ бо мақсади таҳияи ҳамаҷонибаи барномаҳо ва механизмҳо, татбиқи мунтазами принципи баробарии гендерӣ ва аз байн бурдани ҳама шаклҳои таъбири гендерӣ дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва фаъолияти давлат фаҳмида шавад. Инчунин татбиқи институтсионалии сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият ва хусусиятҳои хоси он вобаста ба мавқеи ҷуғрофии ҷойгиршавии кишвар, бартарафсозии қолабҳои тафаккури асримиёнагӣ, таъсиррасони омилҳои нодурусти диниву фарҳангӣ, дар раванди татбиқи сиёсати гендерӣ бо ба инобат гирифтани арзишҳои сиёсату ҳуқуқӣ ва

иҷтимоии миллӣ таҳқиқ ёфтанд, ки ҳамчун навгони таҳқиқот баромад мекунанд.

Диссертатсия дар ҳаҷми 181 саҳифаи матни чопӣ таълиф гардида, рӯйхати ихтисорот, муқаддима, се боб, ки 6 зербобро дар бар мегирад, аз хулоса ва рӯйхати сарчашмаҳову адабиёти истифодашуда иборат мебошад.

Дар боби якум – «Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи сиёсати гендерӣ», ки аз ду зербоб иборат мебошад. Дар он таҳқиқи асосҳои назариявӣ, методологии сиёсати гендерӣ ва инчунин масъалаҳои омӯзиши муносибатҳои гендерӣ, тамоюлҳои рушди он мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Андешаи диссертант оид ба истифодаи истилоҳи «сиёсати ба даст овардани ҳуқуқи имкониятҳои баробар» ҳамчун синоними мафҳуми «сиёсат ба манфиати баробарӣ» ва ҷузъи таркибии он ва «сиёсат ба манфиати баробарӣ» бештар ба ҷузъи ҳуқуқӣ ва сиёсии он таъкид мекунад, моҳияти сиёсати гендериро дар маҷмӯъ ошкор месозад.

Заминаҳои таҳқиқоти гендерӣ дар асоси ташаккули муносибатҳои гендерӣ дар сатҳи сиёсати давлатӣ, махсусан дар соҳаи сиёсати иҷтимоӣ масоили навро тавлид сохт. Ҷараёни мазкур ҳам дар соҳаи иҷтимоӣ ва ҳам дар соҳаи сиёсату иқтисодӣ масъалаҳои нав ва ҳалталабро изофа намуд, ки нигоҳи навро аз назари илмӣ ва амалӣ талаб менамуд.

Дар автореферати диссертатсия масоили таҳқиқи муносибатҳои гендерӣ дар асоси таҳлили асосҳои назариявӣ ва амалии муносибатҳои гендерӣ дар раванди ташаккули ҳаёти иҷтимоиву сиёсӣ ба миён меояд. Дар он равишҳои асосӣ дар вусъатёбии нақши зан дар ҷомеа оварда шудааст. Аз ҷумла, равиши иқтисодӣ, ҷамъиятӣ, баробарӣ ва ҳалли мушкилоти гендерӣ равона гардидааст.

Дар боби дуюм – «Сиёсати гендерӣ ва заминаҳои татбиқи амалии он» заминаҳои амалии татбиқи сиёсати гендерӣ дар замони муосир ва заминаҳои асосии ташаккули сиёсати гендерӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардидаанд. Ба андешаи диссертант мубориза барои баробарҳуқуқии занон дар замони шуравӣ маънои муборизаи зидди душмани синфиро дошт, зеро муваффақияти сиёсати озодкунии занони мусулмон ғалабаи қатъӣ бар

чаҳонбинии диние ба шумор меравад, ки дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятии халқҳои Осиёи Миёна ҳазор сол ҳукмрон буд. Аз ҷониби диссертант ақидаи дар мисоли кишварҳои олам сиёсати гендерӣ, ки дар амал бо эълони ҳифзи ҳуқуқҳои зан оғоз гардида буд, заминаро барои ташаккули хувияти гуногуни гендерӣ ва барасмиятдарории муносибатҳои байни ҷинсҳои «нав» ба миён овард, афзалият пайдо мекунад. Инчунин дар боби мазкур таҳлили муқоисавии татбиқи сиёсати гендерӣ дар кишварҳои олам ба назар мерасад. Аз ҷумла, оид ба ташкили кумитаҳо, шуроҳо, гурӯҳҳои байниидоравӣ оид ба муносибатҳои гендерӣ, ба мисли Австрия, Исландия, Люксембург, Словакия, Финландия, Фаронса, Хорватия, Шветсия, Ҷопон, мавҷуд будани мансабдорони мақомоти марказии давлатӣ, аз қабилӣ Австрия, Сербия, Словения, Финландия, Фаронса ва Шветсия ибрози андеша намуда шудааст.

Ба андешаи муаллиф сар задани ҷанги шаҳрвандӣ, бад шудани вазъи иқтисодию сиёсӣ ва бесарусомонӣ мушкилоти зиёдеро ба ҳаёти занон дар солҳои аввали истиқлолият овард. Ташаккули сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо эълон доштани истиқлолияти давлатӣ Тоҷикистон ба низоми нави давлатдорӣ, муайян намудани принсипи демократӣ ва ҳуқуқбунёд дар низоми сиёсии Тоҷикистон ва татбиқи сиёсати давлатӣ барои муҳайё сохтани фаъолияти озоди шаҳрвандон дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ пайвандии ногусастанӣ дорад.

Дар боби сеюм – «Хусусиятҳои ташаккул ва самтҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» оид ба сиёсати гендерӣ ва низоми татбиқи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва оид ба масъалаҳо ва пешомади рушди сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маълумот дода шудааст.

Ба андешаи муаллиф татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самтҳои ҳаёти ҷамъиятӣ мақоми амалиро пайдо намуда, бо таҳкими низоми қонунгузорӣ, фаъолияти ҷонноки ҳокимияти қонунбарор, иҷроя ва институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ роҳандозӣ мешавад.

Диссертант дар боби мазкур изҳор менамояд, ки монеаҳо дар фаъолгардии нақши занон дар ҷомеа бештар бо масъалаи муносибат ба зан зоҳир мегардад.

Қолабҳои мавҷудай асримиёнагӣ дар афкори баъзе одамон нисбати нақши зан дар ҷомеа ва ба зан ҳамчун ашё муносибат намуда, ҳуқуқу манфиатҳои ўро дар назар нагирифта ва надодани имконият ба рушди минбаъдаи зан монеаҳоро дар раванди фаъолгардии онҳо ба миён меорад. Инчунин дар автореферат нишондодҳои омории оварда шудааст. Онҳо нишон медиҳанд, ки ҳоло ҳам дар миқёси кишвар зӯрварӣ, ҳамчун падидаи номатлуб ҷой дорад. Масалан, тибқи омори Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Тоҷикистон дар соли 2023 дар маҷмуъ 3058 ҳолати хушунат нисбати занон ба қайд гирифта шудааст.

Бо баробари мавҷуд будани муваффақиятҳои илмӣ дар автореферат камбудҳои начандон муҳим ба назар мерасанд, ки дар чунин шакл метавонанд баён шаванд:

1. Дар автореферат ба масъалаҳои татбиқи сиёсати гендерӣ дар замони шуравӣ начандон аҳамият дода шудааст, зеро ин давраи муҳими ташаккули сиёсати гендерӣ дар кишвар ба ҳисоб меравад.
2. Дар автореферат оид ба масъалаҳои муборизаҳои занон дар самти пойдории ҳуқуқ ва озодиҳои онҳо маълумот оварда нашудааст, зеро ин масъалаҳо барои ташаккули сиёсати гендерӣ таъсири амиқ гузошта буданд.

Хулосаҳои муаллиф дар асоси таҳлили амиқи андешаҳои илмӣ ва таҷрибаи амалии мавҷуда дар соҳаи татбиқи сиёсати гендерӣ баён гардида, дорои арзиши назариявӣ ва тавсиявии баланд мебошанд. Пешниҳодҳои дар таҳқиқот овардашуда дорои хусусияти амалӣ буда, метавонанд барои такмил ва рушди минбаъдаи низоми татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд. Хулосаҳои назариявӣ бо маълумотҳои таҷрибавӣ ва таҳлилҳои муқоисавӣ тасдиқ карда шудаанд, ки ин ба тадқиқот аҳамияти амалии бештар мебахшад.

Маводи таҳқиқшуда бо мантиқ ва вазифаҳои тадқиқотӣ комилан мувофиқ буда, тарҳи дохилии рисола пайдарҳамӣ ва асоснокии илмиро нигоҳ медорад. Автореферат мазмуни асосӣ, натиҷаҳо, хулоса ва тавсияҳои рисоларо пурра

инъикос намуда, ба талаботи умумии асарҳои илмӣ сатҳи диссертатсионӣ ҷавобгӯ мебошад.

Дар маҷмӯъ, рисола таҳқиқоти мустақили илмӣ буда, дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошад. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои тақмили фаъолияти ниҳодҳои дахлдор, баланд бардоштани самаранокии сиёсати гендерӣ ва густариши баробарии гендерӣ дар ҷомеа мусоидат намоянд.

Ҳолатҳои асосӣ, хулосаҳо, тавсия ва пешниҳодҳои дар диссертатсия дарҷгардида дар 7 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 3 маводи конференсияи илмӣ–амалӣ инъикос ёфтаанд, ки саҳми доvtалабро дар пешбурди илми сиёсатшиносӣ ва таҳқиқоти амалии соҳаи сиёсати гендерӣ равшан нишон медиҳанд.

Заминаҳои назариявӣ, методологӣ ва пойгоҳи тадқиқотӣ дар автореферат пурра инъикос ёфтаанд. Кори илмӣ аз ҷониби муаллиф мустақилона анҷом ёфта, дорои ягонагии дохилӣ, асоснокии илмӣ, натиҷаҳои нави назариявӣ ва пешниҳоди роҳҳои самарабахши амалигардонии сиёсати гендерӣ мебошад.

Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар мавзӯи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ пурра мутобиқат менамояд. Рисола дорои арзиши баланди илмӣ буда, ба талаботи дахлдори Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯӣ мебошад ва сазовори баҳои мусбат аст.

Муқарриз:

Доктори илмҳои таърих, профессори
кафедраи таърихи халқи тоҷики
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

M. Zikriyeva

Зикриёева М.Ф.

Имзои М.Ф. Зикриёеваро
тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Shodikhonzoda

Шодихонзода Э.Ш.

1 ноябри соли 2025.